

Laarstraat 118: een zeer interessant pand

JAN FRINGS

Wie voor dit pand gaat staan, ziet een trapgevel, muurankers die samen het jaartal 1680 vormen – een wat oud ogend geheel. Het lijkt erop of met dit pand nogal wat gebeurd is. Dus ging de WBHZ, de Werkgroep Bouwhistorie Zutphen van de HVZ eropaf.

Een pand uit 1680 is naar Zutphense begrippen niet zo heel erg oud. Maar op de een of andere manier ziet dit pand er ouder uit. Dat zal ook wel komen door het grote aantal bouwsporen dat aan de gevel te zien is. Bouwsporen zijn zichtbare resten van verbouwingen: een dichtgemetseld raam, een boogje stenen zomaar in een muur – iedereen kent er wel voorbeelden van. Het trapgeveltje kon net zo goed in het begin van de 17de eeuw gebouwd zijn. Zouden bij een verbouwing die muurankers niet wat verwisseld zijn? Misschien had het wel 1608 moeten zijn. Zoals iedereen weet, zitten er achter muurankers balken. Muurankers duiden op vloeren. En als je goed kijkt naar de positie van de dichtgemetselde

ramen, dan is het buitengewoon waarschijnlijk dat de vloeren op een andere plaats hebben gezeten dan nu. Maar dan wil je ook aan de binnenkant zien hoe de situatie is.

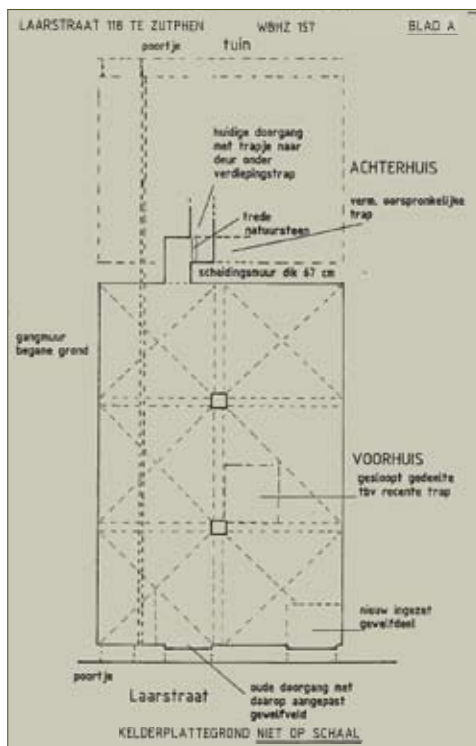
Het bleek een zeer interessant pand. De plattegrond is rechthoekig met een korte zijde aan de straat. De gevels aan de straatzijde en aan de tuinzijde zijn topgevels. Er is een voorhuis en een achterhuis te onderscheiden, waarbij het voorhuis tweederde van de ruimte in beslag neemt. Het voorhuis is onderkelderd, het achterhuis niet. Opmerkelijk is ook een smalle gang van de straat naar de tuin. Het poortje naar dit gangetje hoort onmiskenbaar bij de gevel; het is er niet naderhand ingehakt.

*Laarstraat 118 zoals het er in 1988 uit zag.
(foto: archief WBHZ)*

Kelder

De kelder is van het type 'kruisgewelf'. Er zijn twee kolommen. Die staan, van de straatkant gezien, recht achter elkaar. Zo ontstaan zes 'velden' (zie de afbeelding van de kelderplattegrond). De kelder loopt door onder het eerder genoemde gangetje; een bevestiging van het vermoeden dat het gangetje er vanaf het begin bij hoorde. Er is een spiltrap die naar de voorkamer leidt, maar die is onmiskenbaar betrekkelijk nieuw. Het was niet ongewoon dat men een kelder vanaf de straat binnen kwam. De talloze luiken in de stoepen in de binnenstad zijn afgedekte toegangen tot kelders, of ze zijn dat geweest. Ook hier zijn aan de straatkant liefst twee oude doorgangen naar de kelder. Later zijn ze dichtgemetseld, en onlangs is er weer een gerestaureerd. Die is nu in gebruik. De aansluitingen ervan op de gewelven zijn ietwat gebrekkig. Dat wijst erop dat kelder en toegang niet gelijktijdig zijn gemaakt. Beide

De kelderplattegrond. (tekening: Constant Willems)

doorgangen zijn ouder dan het huidige gewelf. Daar moet dus eerder zoiets als een kelder geweest zijn. Dat kan een houten balklaag geweest zijn, maar daar is niet meer achter te komen. Aan de achterkant van de kelder, op de scheiding van voor- en achterhuis, zit een onduidelijke nis, die mogelijk als trapingang heeft gediend. Tijd om op de begane grond te kijken hoe een en ander er daar uit ziet.

De begane grond

De woonkamer is onregelmatig van vorm met zijkamertjes die kennelijk vroeger bedsteden waren. Tegen de scheidingmuur met het achterhuis is een schouw gemetseld. De plaats van deze schouw is merkwaardig. Die is precies in het midden van die muur *mits* het eerder genoemde gangetje wordt weggedacht. Hoorde dat gangetje er nou weer niet bij? Naast de schouw is een doorgang naar het achterhuis. Die is door de scheidingmuur en die is 67 cm dik. De indruk bestaat dat dit ooit een buitenmuur geweest is. Maar scheidingswanden van vuurplaatsen waren doorgaans ook erg dik. In het achterhuis is de keuken. Ook daar is een

grote stookplaats met een enorme rookvang. Opmerkelijk is dat dit geheel recht boven de eerder genoemde nis in de kelder zit. Dit gecombineerd met de wel zeer ruime rookvang maakt het aannemelijk dat hier ooit een compleet trappenhuis is geweest dat van de kelder doorliep tot op de zolder, en dat onderweg toegang gaf tot alle bouwlagen in het achterhuis en de verdiepingen van het voorhuis. Dat moet dan *niet* gegolden hebben voor de begane grond van het voorhuis. Daar zat immers de stookplaats in de weg. Vermoedelijk is op een gegeven moment besloten de trap af te breken. Daarvoor in de plaats kwamen dan de stookplaatsen, die er nog steeds zitten.

Gefantaseerde profielen

Op de eerste verdieping zijn geen, op dat moment zichtbare oude constructies aangetroffen (het pand is immers bewoond en de muren zijn bekleed, dus verborgen bouwsporen kunnen niet worden uitgesloten). Het enige opvallende is een zeer oud deurtje dat op een hoogte van 199 cm boven de vloer in een oude scheidingmuur zit. Die deur zit voor een gedeelte in de vloer van de zolder. De zolder is een merkwaardige ruimte. Hier zijn eikenhouten gebinten te zien. De ondereinden zijn ingekort. Het gevolg was dat er maar een ruimte van ongeveer één meter over bleef als doorgang. Ter compensatie heeft men een smalle houten loopbrug over de gebinten gemaakt. Alleen een klein gedeelte achter de voorgevel heeft nog zijn oude zoldervloer. Verder zijn er in de voorgevel aan de binnenkant bouwsporen te zien van twee lange smalle vensters. Aan de straatzijde ziet men daar onregelmatig dichtgemetselde vlakken.

In 1955 is dit pand gerestaureerd door bemoeienis van het Wijnhuisfonds. Daarbij is een houten trap aan de achterzijde verdwenen. Over deze trap is gecorrespondeerd tussen het Wijnhuisfonds en de architect, IJsbrand Kok. 'De houten trap', schreef Kok, 'betreft een wijziging in de woning. Het is n.l. beter op de verdieping 1 gezin te laten wonen en niet twee, dan komen

De achtergevel van het pand Laarstraat 118 vóór de restauratie in 1955.

er geen kosten voor verandering voor de eigenaar'. Ook over de ruiten is heen en weer geschreven. De secretaris van het Wijnhuisfonds schreef dat in de achtergevel zich 'een drietal soorten ruitverdeling' bevindt. 'Is het', schreef hij, 'niet aardiger om de eerste verdieping op dezelfde wijze te behandelen als gelijkvloers, of hebt u de eerste verdieping gelaten zoals zij is omdat het oude behouden kan blijven?'

Over de voorgevel zou hetzelfde het geval zijn, dacht de secretaris. Maar hij voegde er aan toe: 'Wellicht leent de maat van de ramen zich echter niet voor toepassen van twee verticale roeden in plaats van één.' Het antwoord van Kok was: 'De glasverdeling voorgevel is herzien, ik ging uit van de vorige verdeling in 2 breedten welke nog te zien is bij bestaande ramen. In drieën is mooier. Voor de achtergevel betreft dit hetzelfde.' Opvattingen over restaureren veranderen voortdurend. Dit maakt een visie uit 1955 duidelijk. Nu vinden we het jammer dat er niets aan gedaan is om de oude profileringen van de ramen te handhaven of te reconstrueren. Wie vaker gerestaureerde panden in Zutphen ziet, herkent gauw het werk van deze architect, die meer panden in Zutphen heeft behandeld. Overal zijn dezelfde gefantaseerde profielen terug te vinden.

'Ledige huisplaats'

Informatie over een pand krijg je niet alleen door naar het hout en de stenen te kijken, maar ook door in het archief te zoeken. Uit archiefonderzoek bleek dat in 1678 een 'ledige huisplaats' is verkocht aan Isaack Hugen. Daarbij is het volgende vastgesteld: 'De koper zal een gang naar de put en van de hof maken, minstens 3½ voet breed.' Dat verklaart het gangetje. Een ledige huisplaats is doorgaans een stuk braakliggend terrein waarop eerder een huis heeft gestaan. Ook blijkt dat het jaartal 1680 goed is. Het is mogelijk dat er een restant van een huis, een muur mischien, nog stond; een rest van een kelder, of zelfs

Het pand Laarstraat 118 anno 2008. (foto: auteur)

een belangrijk deel van het huidige voorhuis, wie zal het zeggen. Als men een rest van een vorig huis heeft gebruikt als uitgangspunt van het nieuwe huis, kan dat heel wat verklaren: de dikke

scheidingsmuur kan een buitenmuur geweest zijn, de stookplaats zat in het midden, zij het aan de buitenmuur, van het pand en er was een kelder-ruimte. Het past allemaal in het plaatje. Maar de huidige kelder is wel groot voor een huis op die plek en die tijd. Isaack Hugen of Isaack Huygen – men was toentertijd niet zo precies met het schrijven – was een *vetwareniër*, iemand die handelde in vetwaren, meer in het algemeen in wat wij kruidenierswaren noemen. Maar dat verklaart niet zo'n grote kelder. Niettemin wijst het baksteenformaat van de keldermuren op een laat-middeleeuwse of 16de-eeuwse ouderdom. En ook het feit dat het gangetje over het keldergewelf loopt, pleit ervoor dat die kelder uit die tijd dateert.

Het was een roerige tijd toen. De bevolking nam toe en verder was Zutphen vesting- en garnizoensstad. Er moesten soldaten ingekwartierd worden. Zou Isaac Huygen brood gezien hebben in een huis met een grote extra verblijfsruimte? We weten het niet. En hoe zit dat met al die bouwsporen? Er is verscheidene keren geld besteed aan dit huis. Dat blijkt uit aantekeningen over het opnemen van hypotheeken. Er blijven wat raadsels over en dan hebben we het nog niet gehad over het achterhuis. Maar het gangetje is duidelijk en het jaartal ook. Dat is echt 1680.

Noot van de schrijver

Dit verhaal leunt sterk op het verslag van een bezoek van de werkgroep bouwhistorie aan dit pand. Dat verslag is van de hand van Constant Willems. Verder ben ik Michel Groothedde dank verschuldigd voor zijn kritische opmerkingen.